

Ikke-kristne vidnesbyrd om Jesus og den tidlige kristendom

- 5 *De ældste vidnesbyrd om Jesus og kristendommen findes i Paulus' breve (skrevet i perioden ca. 51-58), der senere blev en del af Det Nye Testamente. I perioden fra ca. år 70 -110 blev de fire nytestamentlige evangelier (Markus-, Matthæus-, Lukas- og Johannesevangeliet) forfattet. Ud over de skrifter, der senere skulle blive optages i Det Nye Testamente, beretter andre tidlige kristne kilder om Jesus og den tidlige kristendom, bl.a. skriftet 'De tolv Apostles lære' (Didaké) samt andre skrifter fra perioden (ca. år 90 til 150) tilskrevet bl.a. Clement af Rom (d. 99), Ignatius af Antiokia (ca. 35-107), Polykarp (69-155) og Papias (ca. 70-163).*
- 10 *Tekstuddragene herunder stammer dog fra ikke-kristne forfattere. Josephus (født ca. 37 e.Kr.) var jødisk aristokrat og præst, der tilhørte de ledende jødiske kredse under oprøret mod romerne i år 66. Josephus blev taget til fange af romerne, men blev benådet. Efter det jødiske nederlag i år 73 skrev Josephus to værker på græsk om den jødiske historie: "Den jødiske krig" (publiceret i årene mellem 75 og 79) og 'Den jødiske oldtidshistorie' (publiceret ca. år 93). I sidstnævnte værk*
- 15 *omtaler Josephus Jesus to gange. Mens den sidste omtale regnes for autentisk, er den første og mest omfattende omtale omdiskuteret blandt forskere. Skønt hele passagen er at finde i alle de ældste manuskripter, mener de fleste forskere, at selvom passagen oprindeligt er skrevet af Josephus, er sandsynligvis den senere (i 200-300-tallet) blevet omskrevet og udvidet med tilføjelser (interpolationer) af kristne afskrivere. Hele passagen er ligeledes gengivet af kirkehistorikeren*
- 20 *Eusebius ca. år 324 (Historia Ecclesiae 1.11.7f.).*
- Tacitus (56 - ca. 120 e.Kr.) var romersk politiker og forfatter. Han tilhørte den romerske overklasse og var konsul lige før år 100 e.Kr. Han anses for at være blandt kejsertidens bedste historikere og er bl.a. kendt for værket 'Årbøger'(Annales), der dateres til ca. år 114.*
- 25 *Plinius den Yngre (ca. 61-112 e.Kr.) var romersk forfatter, embedsmand og jurist. Omkr. år 110 blev han af kejser Trajan sendt til provinsen Bithynia-Pontus (i det nordlige Anatolien) som statholder. Som den øverste romerske embedsperson i provinsen var det bl.a. hans opgave bl.a. at forfølge og lede retssagerne mod de kristne. Da han blev i tvivl om proceduren, skrev han ca. 112 til Trajan om råd. Herunder bringes et uddrag af brevet.*
- 30 *Sveton (ca. 75 - 150 e.Kr.) var romersk historieskriver, der i omkring år 121 udgav en række biografier om de romerske kejsere (De Vita Caesarum). Som embedsmand havde Sveton adgang til de kejserlige arkiver, men benyttede sig ligeledes af mundtlig overlevering og anekdoter.*
- 35 *Mara bar Serapion var en syrisk filosof tilhørende den stoiske skole. Han kendes alene fra et brev, han skrev på syrisk til sin søn, der ligeledes hed Serapion. Mar bar Serapion menes at have været hjemhørende i byen Samosata i det nordlige Syrien / sydlige Anatolien. De fleste historikere mener, at brevet er skrevet kort efter år 73 e. Kr., mens visse historikere daterer brevet så sent som til det 2. århundrede.*

[Josephus:]

40

[Josephus beretter, at Pontius Pilatus, der var den romerske statholder år 26-36 e. Kr. i Judæa og Samaria, havde ladet optøjer og uro i den jødiske befolkning i Jerusalem slå ned med hård hånd. Herefter beretter han:] På det tidspunkt trådte Jesus frem, en vis mand, hvis man da kan kalde ham et menneske, thi han udførte mange forunderlige gerninger og var en lærer for de menne-

sker, der tog imod sandheden med glæde. Han vandt mange af jøderne og mange af grækerne for sig. Han var Kristus, og da Pilatus grundet anklagen fra vores ledende mænd havde dømt ham til korset, ophørte de, der først havde elsket ham, ikke dermed. Thi på den tredje dag viste han sig atter levende for dem, netop som Guds profeter havde forudsagt sammen med tusinder andre forunderlige ting om ham. Endnu den dag i dag er de kristnes slægt, som er opkaldt efter ham, ikke ophørt med at eksistere.¹ [...]

[*Senere i sit værk beretter Josephus:*] Ananus, der, som vi allerede har fortalt, indtog embedet som ypperstepræst, var en dristig mand af temperament, og meget uforskammet. Han tilhørte også af saddukæernes parti, der, som vi har set, mere end alle andre jøder var meget strenge i deres dom over lovovertrædere. Da Ananus havde denne indstilling, mente han derfor, at han nu havde den rette anledning [til at vise sin autoritet]. Festus var nu død, og Albinus kun på vej.² Så han kaldte synedriets³ dommere sammen og førte en mand ved navn Jakob, en broder til Jesus, der kaldtes Kristus,⁴ og nogle andre, frem for dem; og da han havde udfærdiget en anklage imod dem som lovovertrædere, udleverede han dem til stening.⁵ [...]

[*Tacitus:*]

[*Tacitus beretter, at efter Roms brand i år 64 opstod der rygter om, at kejser Nero havde påsat branden.*] Al menneskelig virksomhed og regentens gaver formåede ligeså lidt som forsoningen af guder at bringe det slemme rygte til at forstumme, at ilden var påsat efter Neros befaling. For altså at gøre ende på folkesnakken kastede han skylden over andre og straffede navnlig på de mest udsøgte måder de for deres skændigheder forhadte mennesker, som almuen kaldte kristne. Disse mennesker havde navn efter Kristus, som under Tiberius' regering blev henrettet ved landshøvdingen⁶ Pontius Pilatus. Således blev denne fordævelige overtro for øjeblikket undertrykt men brød siden atter ud ikke blot rundt om i Judæa, hvor den fra først af var opstået, men også her i hovedstaden, hvor alt afskyeligt og skammeligt strømmer sammen fra alle kanter og finder tilhængere.

Først lod man dem pågribe, som tilstod, at de var kristne, dernæst efter deres angivelse en stor mængde andre, og de blev ikke så meget overbeviste om brandstiftelse som om had til menneskeslægten. Man nøjedes ikke med at henrette dem, men drev ovenikøbet løjer med dem: nogle bedækkedes med dyrehuder og sønderreves af hunde, andre korsfæstedes, atter andre indsvøbtes i brændbare stoffer, og når dagen var omme, tjente de til at oplyse natten.

¹ En rekonstruktion af teksten uden mulige senere kristne interpolationer kunne lyde: *På det tidspunkt trådte Jesus frem, en vis mand. Han vandt mange af jøderne og mange af grækerne for sig. Han mentes at være Kristus, og da Pilatus havde dømt ham til korset, ophørte de, der først havde elsket ham, ikke dermed. Endnu den dag i dag er de kristnes slægt, som er opkaldt efter ham, ikke ophørt med at eksistere.*

² Festus og Albinus: Dvs. den afgørende og tiltrædende romerske statholder (dvs. guvernør).

³ Synedriet: De jødiske råd, der med romersk tilladelse bl.a. dømte i religiøse anliggender.

⁴ I Det Nye Testamente omtales Jesu broder, Jakob, flere steder: Matt. 13,55; Gal. 1,19; 2,9-10; 2,12; ApG. 12,17; 15,13ff; 21,18. Han omtales som en af de ledende skikkelser i menigheden i Jerusalem.

⁵ Henrettelsen af Jakob dateres til år 62.

⁶ *Landshøvding*: dvs. den romerske statholder, der i Judæa og Samaria på dette tidspunkt bar titlen præfekt.

Nero havde åbnet sine haver for dette skuespil, og gav lege i den derværende cirkus, hvor man så ham, klædt som vognstyrer, blande sig mellem almuen eller køre på en vogn. Derfor var det også, at skønt disse mennesker var skyldige og fortjente at behandles med den yderste streng-
hed, følte man dog medlidenhed med dem, idet man tænkte, at det ikke var for det almene bed-
5 stes skyld, de måtte lide døden, men for at tilfredsstille en eneste mands grusomme sind.

[Plinius den Yngre:]

[...] Jeg har aldrig før taget del i retslige undersøgelser vedrørende de kristne [*de Christianis*].
10 Derfor ved jeg ikke, hvad og hvorvidt man plejer at straffe eller efterforske. [...] [Jeg er i tvivl om] hvorvidt det er selve navnet (selv om der ikke foreligger forbrydelser) eller kun de forbrydelser, der klæber ved navnet, som skal straffes.⁷ [...] [Plinius forklarer, at han lod dem, der fastholdt deres tro, straffe.] Der var andre, som var grebet af det samme vanvid, men som jeg bestemte skulle oversendes til hovedstaden, fordi de var romerske borgere. [...] De, der nægtede
15 at være eller have været kristne, mente jeg kunne slippes løs, når de forrettede deres bøn til guderne efter en af mig forelæst formular og bragt offer og røgelse og vin til dit billede, som jeg i den hensigt havde ladet opstille sammen med gudernes billeder, og når de desuden forbandede Kristus (man siger, at de virkelige kristne ikke kan tvinges til noget af dette).

Andre, der var anklaget af en angiver, sagde, at de var kristne, og nægtede straks efter; de
20 havde ganske vist været det, men var faldet fra, nogle for tre år siden, andre for flere år, en del endog for tyve år siden. Alle viste både dit og gudernes billeder ærefrygt; de forbandede også Kristus. Men de påstod, at hele deres brøde eller vildfarelse havde bestået i, at de havde plejet på en bestemt dag at komme sammen før daggry og synge en fælles lovsang til Kristus som til en Gud [*Christo quasi deo*] og ved en ed at forpligte sig, ikke til noget forbryderisk, men til ikke
25 at befatte sig med tyveri eller røveri eller ægteskabsbrud, til ikke at bryde et givet løfte og ikke at nægte at aflevere betroet gods, når det afkrævedes dem. Når de havde gjort det, plejede de at skilles og atter at samles til et måltid, men et ganske simpelt og uskyldigt. [...]

Mange mennesker af enhver alder, enhver stand og af begge køn sættes og vil blive sat under tiltale. Thi denne overtro smitte har bredt sig, ikke blot til stæderne, men også til landsbyer og
30 overdrev⁸

[Sveton:]

35 [Om kejser Claudius' handlinger ca. år 49 beretter Sveton:] Jøderne, der på Chrestus' tilskyndelse idelig gjorde optøjer, forviste han fra Rom.

[Om Neros regeringstid (54-68) beretter Sveton:] Der blev under ham skredet ind med alvorlige straffe mod mange misbrug og ligeledes indført nye strenge bestemmelser. Der blev sat grænse
40 for overdådighed; offentlige bespisninger blev reduceret til uddeling af mad; det blev forbudt

⁷ *Selve navnet... osv.:* Dvs. kristennavnet eller betegnelsen "kristen". Plinius er altså i tvivl om, hvorvidt det alene er det, at man bekender sig til den kristne tro, der er strafbart – eller om det strafbare ligger i de forbrydelser, som de kristne menes at udøve (illegal politisk aktivitet, kannibalistiske ritualer etc.)

⁸ Eller "bondelandet"

at sælge andet kogt i spisehusene end grøntsager og kål, medens der tidligere var enhver art af spisevarer til fals; de kristne, en slags mennesker, der var befængt med en ny og skadelig overtro, blev ramt af hårde straffe; firspandskuskenes optøjer blev forbudt (de havde ifølge en gammel uskik ret til at løbe omkring og narre folk eller stjæle fra dem for sjov skyld); pantomimespillernes tilhængere blev forvist tillige med dem selv.

[*Mara bar Serapion:*]

10 Hvad kan vi ellers sige, når de vise med magt føres bort af tyranner, deres visdom indespærres af fornærmelser og deres sind uden forsvar bliver undertrykt? Hvilken fordel opnåede athe-
nerne ved at myrde Sokrates, hvilket forårsagede, at hungersnød og pest kom over dem? Eller
folket fra Samos ved at brænde Pythagoras? For på et øjeblik blev deres land dækket af sand.
15 Hvilken fordel opnåede jøderne ved [at dræbe] deres vise konge? For deres kongerige gik un-
der lige efter dette. Gud gengældte retfærdigt disse tre mænds visdom: Athenerne døde af sult;
samierne blev fuldstændig overvældet af havet; og jøderne lever hærgnet og fordrevet fra deres
eget kongerige spredt blandt alle folkeslag. Grundet Platon er Sokrates ikke død; ej heller er
Pythagoras grundet Junos statue; og ej heller er den vise konge grundet de nye love han fastsatte.

20

Josephus: *Antiquitates judaicae* 18.3.3 (63-64); 20.9.1 (200). Oversættelse af J. Rosenløv. Se ligeledes L.
H. Feldman: *Flavius Josephus: Antiquities of the Jews*, Cambridge, MA (1965) samt K. Bang: *Eusebs kirkehi-*
storie, bnd. 1, (Kbh. (1940) s.62. Tacitus: *Annales* 15,44. Oversættelse af O. A. Hovgård: *Den ældre romer-*
25 *ske kejsertid efter Cornelius Tacitus' årbøger og historiebøger*, Kbh. (1885), vol. I: s. 258f. Plinius den Yng-
re: Dansk oversættelse H. Haar: *Kirkehistoriske læsestykker I: Oldtid og middelalder*, Kbh. (1915) s.8ff.
Sveton: *De Vita Caesarum* (Claudius 25,4; Nero 16,2). Oversættelse af A. B. Drachmann: *Svetons kejserbi-*
ografier, Kbh. (1911-1916). Genudg. 1963 (*Romerske kejsere*) vol. II: s. 26, 48. Mara bar Serapion: Over-
sættelse af J. Rosenløv efter R. E. Van Voorst: *Jesus outside the New Testament: an introduction to the an-*
30 *cient evidence* (2000) s.54